

Foniatrian läheteohjeet (erikoisalanumero 57)

Foniatrian alaan kuuluvat puheen, kielen, äänen ja nielemisen häiriöt.

SISÄLLYSLUETTELO:

1. Alle kouluikäiset, joilla epäillään vaikea-asteista puheen tai kielen kehityksen häiriötä
 - a. Puheen tuoton häiriö
 - b. Laajempi kielen kehityksen häiriö
2. Kouluikäiset, joilla epäillään vaikea-asteista lukihäiriötä
3. Kouluikäiset, joilla epäillään vaikea-asteista puheen tai kielen kehityksen häiriötä
4. Änkyttäjät
5. Äänipotilaat
6. Nielemispotilaat

1. Alle kouluikäiset, joilla epäillään **vaikea-asteista** puheen tai kielen kehityksen häiriötä

a. Puheen tuoton häiriö

= Toimintakykyä haittaavia vaikeuksia puheen tuotossa, kun puheen ymmärtäminen on ikätason puitteissa.

Dg: F80.1 Puheen tuoton erityisvaikeus

- Suositus: Kun lapsella ja huoltajilla on valmiudet tiiviiseen puheterapiakuntoutukseen, kuntoutussuunnitelman KELA:n vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta varten voi laatia perusterveydenhuollon lääkäri puheterapeutin tutkimuksen ja kuntoutustavoitteiden asettelun jälkeen. Puheterapeutti voi tarvittaessa tehdä suosituksen kommunikaatio-opetukseen. Puheterapeutti voi tarvittaessa tehdä lähetteen HUS Apuvälinekeskukseen laajaa kuvakommunikaatiokansiota varten.
- Tarvittaessa lapsi voidaan myöhemmin ohjata foniatrian erikoissairaanhoidon, jos seurannassa vaikeudet ovat hitaasti kuntoutuvia. Ennen lähetettä tarvitaan uusi perustason puheterapeutin testimuotoinen arvio. Psykologin tutkimus ei ole erikoissairaanhoidon lähettämiseksi välttämätön. Lähetteeseen tarvittavat tiedot, kts. alla.

b. Laajempi kielen kehityksen häiriö

= Toimintakykyä haittaavia vaikeuksia puheen ymmärtämisessä ja tuottamisessa

- Lähetekriteerit
 - - Yli 3-vuotias
 - Puheen ymmärtämisen ja tuottamisen vaikeudet vaikea-asteiset, kielellinen toimintakyky huomattavasti alentunut
 - Monikielisen lapsen osalta kielellinen toimintakyky huomattavasti alentunut lapsen kaikilla kielillä ja suomen tai ruotsin kielen säännöllinen altistus on alkanut
 - Lapsi on muuten kognitiivisesti ikätason puitteissa kehittynyt
 - Tarvittavat tutkimukset on asianmukaisesti perustasolla tehty (Kts. ”Ennen lähettämistä”)

- Kuntoutusta, ohjausta ja muita tukitoimia järjestetty ja kuntoutuksen vaikutusta on seurattu (kts. Ennen lähettämistä)
- Foniatrialla ei hoideta laaja-alaisia tai eteneviä kehityksellisiä vaikeuksia eikä lapsia, joilla vaikeudet ensisijaisesti liittyvät neuropsykiatrisiin piirteisiin (epäily esim. autismikirjon häiriöstä tai ADHD:sta)
- Ennen lähettämistä
 - Hoitopolku ja kuntoutus käynnistyy aina perustasolla
 - Perustason puheterapeutin kattava tutkimus, tämän jälkeen kuntoutusjakso (vähintään 5-10 x) ja seuranta-arvio (katso pohja "Puheterapeutin lausunto")
 - Monikielisen lapsen osalta arvioidaan lapsen kaikkia kieliä. Suomen / ruotsin kielen osalta testimuotoinen arvio ja kuvaus kielellisestä toimintakyvystä, kotikielen / vahvimman kielen arviossa käytetään strukturoitua vanhemman haastattelua ja/tai testimuotoista arviota
 - Psykologin kattava tutkimus kokonaiskehityksestä
 - Toimintaterapeutin tutkimus tarvittaessa
 - Kuulotutkimus (5v-neuvolassa tai jo aiemmin, jos onnistuu)
 - Yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa tukitoimien järjestämiseksi
 - Tarvittaessa perheen ohjaus sosiaalipalveluihin, perheneuvolaan tai muun tuen piiriin
 - Kartoitetaan vanhemman motivaatio sekä sitoutuminen jatkotutkimuksiin ja kuntoutustoimiin
- Lähetteeseen tarvittavat tiedot
 - Tuoreet yhteenvetolausunnot tehdyistä tutkimuksista liitteenä, ks. yst. kohta "Liitteet" alla.
 - Vanhempien kirjallinen suostumus psykologin tutkimuksen pöytäkirjojen tilaamiseen
 - Lähetepohja:
 - Ikä, kuinka mones perheen lapsista.
 - Kotikieli / kielet. Tulkin tarve, tarvittaessa murrealue.
 - VARHAISVAIHEET: Raskaus. Synnytys. Raskausviikot, syntymämitat, Apgar. Vastasyntyneen kuulo-seulan tulos. Varhaiskehitys.

- TERVEYS: Sairaudet, lääkkeet. Toistuvat korvatulehdukset. Kohtausoireet.
 - KUULO: Onko tutkittu, tulos. Huolta arjessa?
 - KEHITYS: kielellinen (ääntely, ensisanat, lauseet), motorinen (kävely tuetta, myöhempi kehitys).
 - STATUS: Lääkärin perustutkimus, mielellään enintään 6 kk vanha.
 - PUHETERAPEUTIN arvio, ensikäynnin ajankohta, toteutuneet jaksot. Liitteeksi tai erikseen lähetettynä ajankohtainen yhteenveto puheterapiasta ja viimeisimmästä puheterapeutin tutkimuksesta.
 - PSYKOLOGIN arvio, jos tehty (jos puheen ymmärtämisessä vaikeutta, tulee tehdä). Liitteeksi tai erikseen lähetettynä lausunto kokonaisuudessaan.
 - TOIMINTATERAPEUTIN arvio, jos tehty. Viimeisin lausunto liitteeksi tai erikseen lähetettynä, jos toimintaterapian tarvetta arvioidaan olevan.
 - ADL: tietoa arkisesta toimintakyvystä. Ruokailusta, jos ongelmia.
 - RUUTUAIKA ja sisältö, mm. kieli.
 - VARHAISKASVATUS: alkamisikä, päiväkodin kieli. Toteutumisen säännöllisyys ja mahdollinen osaaikaisuus. Mahdolliset tukitoimet.
 - KORVAAVAT KOMMUNIKAATIOKEINOT
 - SUKURASITUS: häiriöt puheenkehityksessä, kielellisessä tai lukitaitojen kehityksessä tai muussa kehityksessä.
 - VANHEMPIEN HUOLI SEKÄ MOTIVAATIO
JATKOTUTKIMUKSIIN JA MAHDOLLISEEN
KUNTOUTUKSEEN
 - MAHDOLLINEN MUU PERHEEN SAAMA TUKI, MUUT HOITOTAHOT
- Liitteet: pyydämme liittämään sähköiseen lähetetekstiin
 - puheterapeutin ja päiväkodin lausunnot
 - mahdolliset psykologin ja toimintaterapeutin lausunnot
 - vanhempien kirjallinen suostumus psykologin tutkimuksen pöytäkirjojen tilaamiseen

- Lausunnot voi lähettää salattuna sähköpostina osoitteeseen foniatria.lahetakeskus@hus.fi
- Voit lähettää lausunnot myös maapostissa osoitteella Foniatrian pkl, PL 250, 00029 HUS tai faksilla 09-471 75922.
- Lähetekysymyksissä toimiston numero on 040-4867312.
- Pyydämme myös, että **Kanta-arkiston luvat** ovat voimassa ja että e-asiointilupa on annettu mahdollisten lisätietojen saamista varten.

2. Kouluikäiset, joilla epäillään **vaikea-asteista** lukihäiriötä

Kouluikäisen lapsen tuki järjestetään ensisijaisesti koulussa, tarvittaessa koulupsykologia ja puheterapeuttia konsultoiden.

- Lähetekriteerit
 - aikaisintaan alkuopetuksen loppuvaiheessa (2. lk kevät), mikäli lukeminen ei ole auennut
 - ylemmillä luokilla oppimisen vaikeudet ovat erittäin suuret johtuen vaikea-asteisesta lukihäiriöstä
 - taustalla ei ole laaja-alaista kehityksellistä vaikeutta
 - koulun pitkäaikaisesta ja vahvasta tuesta huolimatta edistyminen hyvin hidasta
- Ennen lähettämistä
 - psykologin laaja tutkimus (mahdollisimman tuore), arvioituna myös lukitaidot
 - koulun pitkäkestoinen vahva tuki ja tukitoimien vasteen seuranta
 - jos koulupsykologin tutkimuksesta on yli 1 vuosi, tarvitaan tuoreet tutkimukset standardoiduin menetelmin lukemisesta ja kirjoittamisesta
 - kartoitetaan vanhemman motivaatio sekä sitoutuminen jatkotutkimuksiin ja mahdollisiin kuntoutustoimiin
 - tarvittaessa perheen ohjaus sosiaalipalveluihin, perheneuvolaan tai muun tuen piiriin
- Lähetteeseen tarvittavat tiedot
 - Psykologin lausunto ja koulun kuvaus tai HOJKS
 - Vanhempien kirjallinen suostumus psykologin tutkimuksen pöytäkirjojen tilaamiseen
 - Lähetepohja:
 - Ikä, kuinka mones perheen lapsista.
 - Kotikieli / kielet. Tulkin tarve, tarvittaessa murrealue.
 - VARHAISVAIHEET: Raskaus. Synnytys. Raskausviikot, syntymämitat, Apgar. Varhaiskehitys.
 - KEHITYS: kielellinen (ääntely, ensisanat, lauseet), motorinen (kävely tuetta, myöhempi kehitys).
 - TERVEYS: Sairaudet, lääkkeet. Toistuvat korvatulehdukset. Kohtausoireet.
 - KUULO JA NÄKÖ

- MAHD. AIEMMAT PUHETERAPIA- ja/tai toimintaterapiakontaktit
- STATUS: Lääkärin perustutkimus, mielellään enintään 6 kk vanha.
- RUUTUAIKA ja sisältö, mm. kieli.
- SUKURASITUS: häiriöt puheenkehityksessä, kielellisessä tai lukitaitojen kehityksessä tai muussa kehityksessä.
- VANHEMPIEN HUOLI JA MOTIVAATIO
JATKOTUTKIMUKSIIN JA MAHDOLLISEEN KUNTOUTUKSEEN
- MAHDOLLINEN MUU PERHEEN SAAMA TUKI, MUUT HOITOTAHOT

3. Kouluikäiset, joilla epäillään **vaikea-asteista** puheen tai kielen kehityksen häiriötä

Kouluikäisen lapsen tuki järjestetään ensisijaisesti koulussa, tarvittaessa perusterveydenhuollon puheterapeuttia ja koulupsykologia konsultoiden.

Kouluikäiset (etenkin alkuopetuksen jälkeen) harvoin hyötyvät erikoissairaanhoidon tutkimuksista tai puheterapiakuntoutuksesta.

- Lähetekriteerit
 - Foniatriasia tutkimuksia voidaan harkita, jos
 - Puhe on huomattavan epäselvää ja arkinen toimintakyky merkittäväällä tavalla alentunut, vaikka perustason puheterapiakuntoutusta saanut ja kuntoutuksen vastetta seurattu. Taustalla ei ole psykologin tutkimusten perusteella laaja-alaisia kehityksen vaikeuksia
 - Kommunikaation ja oppimisen vaikeudet ovat huomattavat koulun vahvoista tukitoimista huolimatta. Monikielisen lapsen osalta kielellinen toimintakyky huomattavasti alentunut kaikilla kielillä, eikä lapsi ei ole ohjautunut kuntoutuspalveluihin ennen kouluikää. Taustalla ei ole psykologin tutkimusten perusteella laaja-alaisia kehityksen vaikeuksia
 - Kouluikäisen lapsen kielen kehityksen häiriön epäilyssä voi tehdä kirjallisen konsultaation Foniatrian poliklinikalle. Jos toivotaan apua esim. diagnoosin asettamisessa, usein kirjallinen konsultaatiopyyntö riittää. Kirjaa lähetteeseen kysymyksenasettelu.
- Ennen lähettämistä
 - psykologin laaja tutkimus
 - koulun pitkäaikainen vahva tuki ja tukitoimien vasteen seuranta. Tukitoimista voi konsultoida koulupsykologia/oppilashuoltoa
 - jos lähetävä taho miettii puheterapian tarvetta, perustason puheterapeutin arvio ja kuntoutusjakso ensin. Monikielisen lapsen osalta arvioidaan lapsen kaikkia kieliä. Suomen / ruotsin kielen osalta testimuotoinen arvio ja kuvaus kielellisestä toimintakyvystä, kotikielen / vahvimman kielen arviossa käytetään strukturoitua

vanhemman haastattelua ja/tai testimuotoista arviota (katso pohja “Puheterapeutin lausunto”)

- perustason puheterapeutti tarvittaessa ohjaa kommunikaatio-opetukseen
 - kartoitetaan vanhemman motivaatio sekä sitoutuminen jatkotutkimuksiin ja mahdollisiin kuntoutustoimiin
 - tarvittaessa perheen ohjaus sosiaalipalveluihin, perheneuvolaan tai muun tuen piiriin
- Lähetteeseen tarvittavat tiedot
 - Tuoreet yhteenvetolausunnot tehdyistä tutkimuksista liitteenä
 - Vanhempien kirjallinen suostumus koulupsykologin tutkimuksen pöytäkirjojen tilaamiseen
 - Lähetepohja:
 - Ikä, kuinka mones perheen lapsista.
 - Kotikieli / kielet. Tulkin tarve, tarvittaessa murrealue.
 - VARHAISVAIHEET: Raskaus. Synnytys. Raskausviikot, syntymämitat, Apgar. Varhaiskehitys.
 - KEHITYS: kielellinen (ääntely, ensisanat, lauseet), motorinen (kävely tuetta, myöhempi kehitys).
 - TERVEYS: Sairaudet, lääkkeet. Toistuvat korvatulehdukset. Kohtausoireet.
 - KUULO JA NÄKÖ
 - STATUS: Lääkärin perustutkimus, mielellään enintään 6 kk vanha.
 - RUUTUAIKA ja sisältö, mm. kieli.
 - VARHAISKASVATUS: alkamisikä, päiväkodin kieli. Toteutumisen säännöllisyys ja mahdollinen osaaikaisuus. Mahdolliset tukitoimet.
 - MAHD. AIEMMAT PUHETERAPIA- ja/tai toimintaterapiakontaktit
 - KORVAAVAT KOMMUNIKAATIOKEINOT
 - SUKURASITUS: häiriöt puheenkehityksessä, kielellisessä tai lukitaitojen kehityksessä tai muussa kehityksessä.
 - VANHEMPIEN HUOLI JA MOTIVAATIO
JATKOTUTKIMUKSIIN JA MAHDOLLISEEN KUNTOUTUKSEEN

➤ MAHDOLLINEN MUU PERHEEN SAAMA TUKI, MUUT HOITOTAHOT

- Liitteet
 - psykologin ja koulun palaute / HOJKS
 - mahdolliset puheterapeutin ja toimintaterapeutin lausunnot
 - vanhempien kirjallinen suostumus koulupsykologin tutkimuksen pöytäkirjojen tilaamiseen
- Lausunnot voi lähettää salattuna sähköpostina osoitteeseen foniatria.lahetokeskus@hus.fi
- Voit lähettää lausunnot myös maapostissa osoitteella Foniatrian pkl, PL 250, 00029 HUS tai faksilla 09-471 75922.
- Lähetekysymyksissä toimiston numero on 040-4867312.
- Pyydämme myös, että **Kanta-arkiston luvat** ovat voimassa ja että e-asiointilupa on annettu mahdollisten lisätietojen saamista varten.

4. Änkyttäjät

- Lapset
 - hoidetaan ensisijaisesti perusterveydenhuollossa
 - vaikea-asteinen ja lapsen arkea merkittävästi häiritsevä pitkäaikainen änkytys -> tee lähete Foniatrian lähetekeskukseen
- Aikuiset
 - vaikea-asteinen, työkykyä häiritsevä tai huomattavaa sosiaalinen häiriö aiheuttava änkytys -> tee lähete Foniatrian lähetekeskukseen

5. Äänipotilaat

- Lapset
 - jos ääniongelma on kestänyt yli kuukauden ilman selvää syytä (kuten ylähengitystieinfektio) -> Tee lähete Foniatrian lähetekeskukseen
- Aikuiset ja nuoret
 - jos kysymyksessä on vahva maligniteettiepäily -> tee lähete KNK:n lähetekeskukseen (erikoisanumero 55)
 - jos ääniongelma on kestänyt yli 2 – 3 viikkoa ilman selvää syytä (kuten ylähengitystieinfektio) ja haittaa työkykyä, harrastuksia tai sosiaalista elämää -> Tee lähete Foniatrian lähetekeskukseen
 - Lähetepohja:
 - Tupakointi ja muut päihteet.
 - Perussairaudet, lääkitys, allergiat.
 - Oireet ja niiden kesto (mahdollisimman tarkka kuvaus oireesta, esim. äänioireista, kurkkutuntemuksista, hengitysoireista, nielemisvaikeuksista).
 - Ammatti/työ, työkyky, (ääni)harrastukset.
 - Mahdolliset aiemmat hoitotoimet ja foniatriin, KNK-lääkärin tai puheterapeutin kontaktit.
 - Statuslöydökset, kurkunpään tähytys.

6. Nielemispotilaat

- jos nielemishäiriön epäillään johtuvan neurologisesta sairaudesta -> Tee lähete Neurologian poliklinikalle
- jos nielemisvaikeus vaikuttaa ruokatorviperäiseltä -> Tee lähete Gastroenterologian poliklinikalle
- jos nielemishäiriön epäillään johtuvan suun, nielun tai kurkunpään tason toiminnallisista tai rakenteellisista syistä -> Tee lähete Foniatrian lähetekeskukseen
 - Lähetepohja:
 - Tupakointi ja muut päihteet.
 - Perussairaudet, lääkitys, allergiat.
 - Oireet ja niiden kesto (mahdollisimman tarkka kuvaus oireesta, esim. äänioireista, kurkkutuntemuksista, hengitysoireista, nielemisvaikeuksista).
 - Ammatti/työ, työkyky, (ääni)harrastukset.
 - Mahdolliset aiemmat hoitotoimet ja foniatriin, KNK-lääkärin tai puheterapeutin kontaktit.
 - Statuslöydökset, kurkunpään tähytys.